

16 noyabr Beynəlxalq Tolerantlıq Günüdür

Azərbaycanda tarixən ayrı-ayrı mədəniyyətlərin, dinlərin, millətlərin, etnik qrupların nümayəndələri qarşılıqlı hörmət, birgə yaşayış şəraitində bir ailənin üzvləri kimi yaşamışlar. Müxtəlif mədəniyyətlərə və dinlərə mənsub etnosların tarix boyu bu torpaqlarda əmin-amanlıq şəraitində yaşamasında xalqımıza xas olan humanizm və xoşniyyətlik kimi ali dəyərlər, eyni zamanda, islam dəyərləri müstəsna rola malikdir. Ölkəmizin coğrafi mövqeyi, əhalisinin etnik tərkibi qədim dövrdən burada fərqli dinlərin mövcudluğuna şərait yaratmış, bütperestlik, zərdüştilik, yəhudilik, xristianlıq, islam və digər dini inanclar Azərbaycan ərazisində yayılıb.

Yəhudilərin ölkəyə gəlişi bəzi tarixçilərə görə, eramızdan əvvəl - 586-cı ildə Babil hökmdarının Yerusəlimi zəbt etdiyi dövrə gedib çıxır. Həmin dövrdə İudeya çarlığından qaçan yəhudilər ölkəmizdə özələrinə sığınacaq tapmışlar. Azərbaycanda yəhudilər üç icma - dağ yəhudiləri, aşkenazilər və gürcü yəhudiləri ilə təmsil olunurlar.

Xristianlıq isə hələ İsa Məsihin həvariləri dövründə Qafqaz Albaniyası vasitəsilə bu torpaqlarda yayılmışdır. Ölkəmizdə xristianlığın bu gün pravoslavlıq, katoliklik və protestantlıq məzhəbləri, həmçinin müxtəlif sektant icmaları mövcuddur.

Azərbaycanda islamın yayılması erkən islam fəthatı dövrünə təsadüf edir. İslam dininin bu ərazilərdə yayılmasından sonra əhali arasında dözümlülük, birgə yaşayış mühtəbi daha da güclənmişdir. Çünki mərhəmət və sevgi dini olan islamda başqaların düşüncələrinə hörmətli yanaşmaq anlayışı yüksək mənəvi dəyər və mədəniyyət kimi dəyərləndirilir. Bu baxımdan əslər boyu müsəlmanlarla bərabər, digər dinlərin mənəvləri də regionda dinc yanaşı yaşamışlar. Lakin bu birgə yaşayış tarixin müxtəlif dövrlərində, xüsusən də XIX əsrin əvvəllərində Rusiya imperiyası ilə Qacar İrən dövləti arasında bağlanan Güllüstan və Türkmənçay müqavilələrindən sonra xələf gətirilməyə çalışılmışdır. Belə ki, çar Rusiyası Şimali Azərbaycan ərazisinə sahib olduqdan sonra əhalini milli-mənəvi dəyərlərindən uzaqlaşdırmaq üçün ölkədə yeddi məna-viyyətin və mədəniyyətin təbliğini prioritet məsələyə çevirmişdi. Azərbaycan 1918-ci il may ayının 28-də öz müstəqilliyini elan etdikdən sonra ölkədə çar Rusiyasının məna-viyyəti olan din və məzhəb ayrı-seçkililiyinə son qoyuldu, dini dəyərlər milli ideologiyaların tərkib hissəsi kimi qəbul edildi. İstiqat Bəyannaməsində milli, dini, ictimai vəziyyətdən, cinsindən, məzhəbindən asılı olmayaraq, ölkənin bütün vətəndaşlarına bərabər hüquqlar verildiyi bəyan olundu. Ölkə vətəndaşlarının hüquqlarının təmin edilməsinə yönəldilmiş qərar və tədbirlərdə əhalinin vicdan azadlığının təmin olunması xüsusi yer tuturdu.

1920-ci ilin aprel ayında Azərbaycanın müstəqilliyinə son qoymaqla SSRİ xalqımızın milli-dini dəyərlərinə düşmən kəsildi. Doğrudur, işğalın ilk illərində bolshevik-kommunist ideologiyaları bütün dinlərin, o cümlədən də islamın özünəməxsusluğunu və dindarların milli heysiyyətini nəzərə almaq məcburiyyətində qalmışdılar. Hökumət dindarları ələ almaq məqsədilə müxtəlif gedişlərə əl atırdı. Məsələn, Qurban və Ramazan bayramları dövlət səviyyəsində qeyd edilirdi. Lakin ötən əsrin 20-ci illərinin sonu 30-cu illərinin əvvəllərində, SSRİ-nin başqa respublikalarında olduğu kimi, Azərbaycanda da dinə qarşı hücumlar başlandı. İllər keçdikcə dinlə mübarizə daha geniş vüsət aldı, məscidlər və mədrəsələr bağlandı, o cümlədən din xadimləri repressiya qurbanına çevrildilər. Qurani-Kərim zərərli kitab hesab olunaraq qadağan edildi. Azərbaycanın bütün ərazisində məscidlər dağıdılaraq anbar, kitabxana, yaxud da muzeyə çevrildi. Beləliklə, ötən əsrin 20-ci illərinin əvvəllərində Sovet hakimiyyətinin elan etdiyi vicdan, din azadlığı heçə endirildi və bu, İkinci Dünya müharibəsindən davam etdi. 1943-cü ildə müharibənin gedişində əsaslı dönüş yarandıqdan sonra Sovet hökuməti Qərb dövlətləri ilə münasibətləri yaxşılaşdırmaq üçün müəyyən siyasi gedişlər etdi, onlarla əməkdaşlıq üçün müəyyən islahatlar həyata keçirməyə məcbur oldu.

Ötən əsrin sonlarına yaxın Sovet imperiyasının süquta uğraması dünyanın mövcud siyasi xəritəsinin dəyişməsinə, bir sıra global problemlərin yaranmasına gətirib çıxardı. Həmin dövrdə dünya iqtisadi, ekoloji və demografik problemlərlə yanaşı, mənəviyyat sahəsində də böyük böhran yaşayırdı. Bundan başqa, bəzi siyasi dairələrin tərəfindən mədəniyyətlər və dinlər arasında fərqlərin qabardılması "sivilizasiyaların toqquşması" nəzəriyyəsi meydana çıxarmışdı. Məqsəd isə bu yolla xalqlara, millətlərə, dövlətlərə təsir göstərərək onların "arzularını" reallaşdırmaq idi.

Dünya düzənini yenidən qurmağa cəhd göstərirdiyi belə bir zamanda Azərbaycan öz dövlət

Tolerantlığın Azərbaycan nümunəsi

Bu, dünyada artıq ən mükəmməl modellərdən biri kimi qəbul edilir

müstəqilliyini bərpa etdi. Sovet Birliyinin süquta uğraması nəticəsində yeni eranın başlaması, başqa sözlə, ateizm əsaslanan cəmiyyətdən milli-dini dəyərlərə hörmətli yanaşmaya keçid heç də asan olmadı. Həmin dövrdə ölkənin müharibə şəraitində olması, ağır iqtisadi-sosial vəziyyətə yanaşı, hakimiyyət kürsüsü uğrunda gedən daxili mübarizə onu parçalamaya təhlükəsi ilə üz-üzə qoymuşdu. Bu vəziyyət, şübhəsiz ki, dini duruma da təsirli olmuşdü. Daxili qarşıqlıqdan, yaranmış qeyri-sabit sosial-iqtisadi vəziyyətdən istifadə edən bəzi radikal dini cərəyanların nümayəndələri "xeyriyyəçilik" adı altında Azərbaycanda fəaliyyətə başladılar. Əslində, əksəriyyətin niyyətinin saf olmadığı, şəxsi və ya qrup maraqlarına hesablandıqları bir müddət sonra aydın oldu. Çox keçmədi ki, ölkədə dövlət-din münasibətlərinin hüquqi əsasları formalaşdırıldı. Vətəndaşların dini etiqad və vicdan azadlığı təmin olundu, bu sahə ilə bağlı qanunvericilik aktları beynəlxalq hüquq normalarına uyğunlaşdırıldı. Ölkədə dini durumun müsbət və münəfiqlərdən uzaq məcrada inkişafı üçün əlverişli şərait yarandı. Eyni zamanda, dövlətin din siyasəti respublikamızın milli maraqlarını, onun vətəndaşlarının təhlükəsizliyini təmin etmək, ümumiyyətlə, cəmiyyətdə sabit vəziyyət yaratmaq üzərində kökləndi. Ölkəmiz dünyəvi, demokratik, hüquqi, unitar dövlət olmaqla yanaşı, həm də öz milli-mənəvi dəyərlərinə söykənən dövlətə çevrildi. Uzun illər ibadət ocaqlarının fəaliyyətinə, dini ayinlərin icrasına qoyulmuş qadağalar aradan qaldırıldı, yeni ibadət evlərinin və dini təhsil müəssisələrinin əsası qoyuldu. Bu sahədə yerli milli kadrların hazırlanmasına, dini maarifləndirmə işində əsasən daxili potensialdan istifadə olunmasına diqqət yetirilməsi vacib faktora çevrildi.

Təbii ki, bütün bunlar Azərbaycan müstəqilliyini bərpa etdikdən bir müddət sonra xalqın təkidli ilə yenidən hakimiyyətə gəlməsinə və yenidən hakimiyyətə gələn ulu öndər Heydər Əliyevin dövlət-din münasibətləri sahəsindəki uğurlarının nəticəsi idi. Bu uğurların əsas səbəbi hər sahədə olduğu kimi, dinlə bağlı siyasətin də təməlinə sağlam, düzgün istiqamətdə qurulması idi. Mehriban Mümmüllü liderin siyasətində din sahəsində sabitlik təmin edildi, milli-mənəvi dəyərlərə münasibət köklü dəyişdi, xalqın keçmişinə, milli adət-ənənələrinə, dininə dövlət səviyyəsində qayğı göstərilməyə başlandı. Dövlət-din münasibətləri beynəlxalq hüquq normalarına uyğunlaşdırıldı, xalqımız öz milli, dini bayramlarını azad və sərbəst şəkildə qeyd etmək hüququ qazandı. Uzun illər baxımsız qaldığına görə dağılmış ibadət ocaqları yenidən bərpa edilərək xalqın istiqadına verdi. Dini konfessiyalar arasında dözümlülük mühtəbi daha da inkişaf etdirildi. Ulu öndər milliyətindən, irqindən, dinindən asılı olmayaraq, Azərbaycanda məskunlaşan hər etnik bütün sahələrdə hüquq bəra-

berliyinin dövlət tərəfindən təmin edilməsinin prinsipial məsələ kimi bəyan etdi: "...Ölkəmizin vətəndaşları dini, irqi mənsubiyyətindən, siyasi baxışlarından asılı olmayaraq eyni hüquqlara malikdirlər və onların hüquqları Azərbaycan dövləti tərəfindən qorunur. Əmin ola bilərsiniz ki, biz bu prinsiplərimizə daim sadıq qalacağıq və Azərbaycan vətəndaşlarının din, dil mənsubiyyətlərindən və siyasi baxışlarından asılı olaraq bir-biri ilə münəfiqləşməsinə gələcəkdə də yol verməyəcəyik".

1992-ci ildə qəbul olunan, sonrakı illərdə zamanın tələbinə uyğun olaraq bir sıra ciddi dəyişikliklər edilən "Dini etiqad azadlığı haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ölkədə vicdan azadlığının təmin edilməsi, dini qurumların statusu, onların fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi ilə bağlı bütün məsələlərə aydınlıq gətirdi. Həmin dövrdə respublikamızda dövlət-din münasibətlərinin tənzimlənməsi ilə bağlı qəbul edilmiş qanunvericiliyin icrası, bu sahədə müəyyən bir idarəetmə orqanının yaradılması əhəmiyyətli addımdır. Beləliklə, 2001-ci ildə ümummilli lider Heydər Əliyevin imzaladığı fərmanla Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin yaradılması ilə dövlət-din münasibətlərinin inkişafında yeni mərhələyə qədəm qoyuldu. Dövlət Komitəsi dövlət-din münasibətlərinin tənzimlənməsi və inkişafında, din haqqında qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə dair təkliflərin verilməsinə, müvafiq qanunvericiliyin icrasına nəzarətə, eyni zamanda, dövlət-din münasibətləri sahəsində məqsədyönlü proqramların həyata keçirilməsində böyük rol oynayıb.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin digər sahələrdə olduğu kimi, dövlət-din münasibətləri sahəsində bünövrəsini qoyduğu siyasət onun layiqli siyasi varisi Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilib. Ölkədə müstəqillik illərində milli-mənəvi dəyərlərin qorunub saxlanması, o cümlədən yeni dini məbədlərin inşası, mövcud olanların əsaslı təmiri və yenidən bərpası istiqamətində çoxsaylı işlər görüldü. Əgər Sovetliyi dağılan dövrdə Azərbaycanda cəmi bir neçə dini icma və 17 məscid fəaliyyət göstərirdisə, bu gün onların sayı 2000-dən çoxdur. Təkcə son 10 il ərzində ölkədə 140-a yaxın məscid inşa olunub, 80-dən artıq məsciddə əsaslı təmir və yenidənqurma işləri aparılıb, o cümlədən dövlət vəsaiti hesabına onlarca məscid tikilib, yaxud əsaslı bərpa olunub. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq sərəncamlarına və tapşırıqlarına uyğun olaraq Bibiheybət məscid-ziyarətgahı kompleksində, Təzəpir məscidində, İçərişəhər Cümə və Həzrət Məhəmməd məscidlərində, Əjdərbəy, Şamaxı və Sumqayıt Cümə məscidlərində əsaslı təmir, bərpa və yenidənqurma işləri aparılıb. Gəncə şəhər İmamzadə ziyarətgahı yenidən bərpa edilərək xalqın istifadəsinə verilib. Dövlət başçısının tapşırığı ilə Binəqədi rayonunda inşa edilən və ölkənin ən böyük məscidi olan Heydər məscidinin

26 dekabr 2014-cü ildə açılışı olub.

Eyni zamanda, hazırda ölkə ərazisində 13 kilsə, 7 sinaqoq fəaliyyət göstərir. Vətəndaşların böyük əksəriyyəti müsəlmanlar olan ölkəmizdə digər dinlərə də xüsusi qayğı göstərilir. Hələ 1920-ci ildə bağlanmış Jen Mironosets bəz kilsəsinin binası 1991-ci ildə Rus Pravoslav Kilsəsinə verilib. 1999-cu ildə məbəddə bərpə işləri başlanılıb, 2001-ci ildə isə başa çatdırılmışdır. Azərbaycanda səfərdə olan Moskvanın və bütün Rusiyanın Patriarxi II Aleksii 27 may 2001-ci il tarixində bu məbədi müqəddəs elan etmiş və ona baş kafedral kilsə statusu vermişdir. Kilsənin tərkibində pravoslav ədəbiyyatı kitabxanası, uşaqlar üçün "Bazar günü" məktəbi, böyüklərin katexizasiyası üzrə məktəb, həmçinin yeməkməxana fəaliyyət göstərir.

2002-ci il mayın 22-23-də Roma papası II İohann Pavell Azərbaycan səfərindən sonra ümummilli lider Heydər Əliyevin göstərişi əsasında Bakının mərkəzində Roma-katolik kilsəsi üçün yer ayrılıb, 2005-ci ildə məbədin tikintisinə başlanmışdır. Sevindirici haldır ki, kilsənin tikintisinə Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi və Azərbaycan fəaliyyət göstərən digər konfessiyaların nümayəndələri maddi yardım göstərmişlər. Tikinti işləri 2006-cı ildə başa çatdırılıb, rəsmi açılış mərasimi 2008-ci il martın 7-də keçirilmişdir. Mərasimdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyeva və Vatikanın Dövlət katibi Tarçizio Bertone iştirak etmişlər.

Bununla yanaşı, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin təşəbbüsü və qayğısi ilə dağ yəhudiləri üçün yeni ibadət ocağı inşa edilmiş, 5 aprel 2011-ci ildə sinaqoqun rəsmi açılış mərasimi keçirilmişdir. Avropada ən böyük sinaqoqlardan biri hesab edilən Avropa və Gürcüstan yəhudilərinin sinaqoqu 2003-cü il martın 9-da açılmışdır. Sözügedən ibadət yeri son 60-80 ildə Yaxın Şərqdə tikilmiş birinci sinaqoq sayılır. Ümumiyyətlə, Azərbaycan müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra buradakı yəhudi icması beynəlxalq yəhudi təşkilatları ilə əlaqələrini möhkəmlətməmiş, öz dini məktəblərini, mədəniyyət mərkəzlərini, cəmiyyətlərini, qəzetlərini yaratmışdır.

Bu gün dünya miqyasında demokratik dəyər kimi təbliğ olunan tolerantlıq Azərbaycan xalqının min illikləri boyu formalaşmış xarakterik xüsusiyyətidir. Xalqımız tolerantlığa təkcə hüquq yox, həm də mənəvi dəyər prizmasından yanaşı. Belə olmasa idi, müxtəlif tarixi dövrlərdə fərqli dinlərin mənəvləri və etnik qrupları burada özələrinə sığınacaq tapa bilməzdilər.

Tolerantlığın Azərbaycan xalqının xarakterik xüsusiyyəti olduğuna sübut etmək üçün geniş tədqiqat aparılmasına ehtiyac yoxdur. Çünki əslər boyu kilsələr və sinaqoqlar məscidlərlə yanaşı fəaliyyət göstərmiş, nəticədə Vətənimiz tolerantlıq mərkəzlərindən birinə çevrilmişdir.

Tolerantlıq Azərbaycan xalqının tarixi uğuru olmaqla yanaşı, həm də gələcək inkişafının və sabitliyinin təminatıdır. Deməli, Azərbaycan xalqının gələcəyi üçün bu uğuru həm təbliğ etməli, qoruyub saxlamalı, həm də möhkəmləndirməlidir.

Xalqımızın zəngin milli-mənəvi dəyərlərinə, onun tərkib hissəsi olan dözümlülük və birgə yaşayış ənənəsinə böyük həssaslıqla yanaşı Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, UNESCO-nun və İSESCO-nun xoşməramlı səfəri Mehriban xanım Əliyevanın ölkədə ibadət evlərinin bərpası və yeni məscidlərin tikilməsi istiqamətində gördüyü işlər də əvəzsizdir. Fond "Tolerantlığın ünvanı - Azərbaycan" layihəsi çərçivəsində təkcə ölkədə yeni məscidlər inşa etməyib, həm də bu torpaqlarda yüz illikləri boyu xalqımızda dinc yanaşı yaşamaq dinlərin nümayəndələrinin öz mədəniyyətini qoruyub saxlamaq, dini etiqadlarını sərbəst yerinə yetirmək üçün ibadət evlərinin bərpası və inşası işində fəal rol oynamışdır. Azərbaycan birinci xanımının bilavasitə təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə Heydər Əliyev Fondu layihə çərçivəsində Mərdəcan qəsəbəsində XVI əsrə aid "Pir Həsən" ziyarətgahında, Binə qəsəbəsindəki "Möhsün Səlim" və "İmam Rza", Gəncədəki "Həzrət Zeynəb", Buzovna qəsəbəsindəki "Cümə" və s. məscidlərdə əsaslı təmir və bərpa işləri aparılıb, o cümlədən yeni məscidlər istifadəyə verilib. Eyni zamanda, layihə çərçivəsində Bakıdakı Pravoslav kilsəsində təmir-bərpa işləri aparılıb, yəhudi uşaqları üçün təhsil kompleksini istifadəyə verilib və s.

Ölkəmizdə dini etiqad azadlığı, əslərdən bəri xalq arasında mövcud olan dini dözümlülük və multikulturalizm ənənəsi dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən birinə çevrilib. Bu baxımdan Azərbaycan Respublikasının Milliyyətə, multikulturalizmə və dini məsələlər üzrə dövlət müşavirinin Xidmətinin, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin və Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Bilik Fondunun yaradılması dövlət siyasətinin azərbaycançılıq ideologiyasının inkişafını, milli-mənəvi dəyərlərin qorunmasını, dözümlülük siyasətimizin təbliğini daim diqqət mərkəzində saxladığının göstəricisidir. Bu işlərin ən zirvə nöqtəsi və ölkədəki müxtəlif mədəniyyətlər, dinlər, məzhəblər arasındakı dözümlülük ənənəsinə dövlətin verdiyi dəstək 2016-cı ilin ölkədə "Multikulturalizm ili" elan edilməsi ilə bağlı Prezident İlham Əliyevin imzaladığı sərəncam idi. Bu sərəncamdan irəli gələrək görülməli işlər onu deməyə əsas verir ki, Azərbaycan xalqı dünyagörüşü, intellektual səviyyəsinə, bütövlükdə mentalitetinə görə həm tolerant, həm də multikultural xalqdır. Əslində, multikulturalizm termini bu gün istifadə edilərsə də, tarixən Azərbaycan cəmiyyətinin multikultural olması faktı ortadadır. Ölkəmiz əslər boyu müxtəlif dinlərin, xalqların, etnosların birliyinə təcəssüm edib. Bu baxımdan da bu gün Azərbaycanın multikultural də-

yərləri dünyaya bir nümunə kimi göstəriləməkdədir. Hazırda Azərbaycanda multikulturalizm ənənələrinin inkişafı və möhkəmlənməsi üçün bütün zəruri şərait var və bundan istifadə edərək öz dəyərlərimizin təbliği istiqamətində var gücümüzlə çalışmalıyıq. Prezident İlham Əliyev yaxınlarda ölkəmizdə keçirilmiş V Beynəlxalq Humanitar Forumun rəsmi açılış mərasimində dövlətimizin multikulturalizmə verdiyi əhəmiyyəti belə ifadə etmişdir: "Bizim tariximiz multikulturalizmə əsaslanır... İctimai-siyasi quruluşdan asılı olmayaraq Azərbaycan bütün dövrlərdə sülh, əməkdaşlıq, qarşılıqlı anlaşma məkanı olmuşdur və biz bu ənənələri yaşadıq. Bu gün biz müstəqil dövlət kimi belə tədbirlərin keçirilməsi ilə multikulturalizmin inkişafına öz töhfəmizi veririk və Azərbaycanı aparılan siyasət bu müsbət meyilləri gündəlik həyatda gücləndirir".

Artıq Azərbaycan dünyada multikultural və tolerant məkan olaraq mədəniyyətlərin, dinlərin müxtəlifliyini yaşadan və inkişaf etdirən unikal ölkəyə çevrilib. Ölkəmizdə irqindən, dinindən və milli mənsubiyyətdən asılı olmayaraq, hər kəsin hüquqları qanunla qorunur. Əksər ölkələr üçün nümunə olan multikulturalizm və dini tolerantlıq modeli müxtəlif inanc və mədəniyyətlərə sahib Azərbaycan vətəndaşlarının həyat tərzinə çevrilib. Ölkəmizdəki mövcud multikulturalizm və dini tolerantlıq ənənəsinin yüksək səviyyəyə çatdırılması üçün bütün Rusiyanın Patriarxi II Aleksii belə ifadə etmişdi: "Ölkəmizdəki tolerantlıq və dini dözümlülük başqa dövlətlər üçün nümunədir". 2002-ci ildə Roma Papası mərhum II İohann Pavellin və bu günlərdə Papa Fransiskanın Azərbaycanda səfəri Azərbaycan dinlərarası dialoq, multikulturalizmə və tolerantlığa verdiyi töhfənin bariz nümunəsidir.

Eyni zamanda, artıq Azərbaycan dünyada dialoqun təşviqi və inkişafı istiqamətində mühüm rol oynamaqdadır. Bu gün həm Avropa Şurasına, həm də İSESCO-ya yeganə müsəlman ölkəsi kimi üzv olan Azərbaycan istər müsəlman, istərsə də Qərb ölkələri arasında möhkəm dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərini qurmuşdur. Son illər mədəniyyətlərarası və sivilizasiyalararası dialoq istiqamətində keçirilmiş beynəlxalq tədbirlərin coğrafiyasına nəzər salsaq, bu sahədə təşəbbüslərin böyük əksəriyyətinin beynəlxalq aləmdə müxtəlif mədəniyyətlərin qovuşduğu məkan kimi tanınan Azərbaycan tərəfindən gəldiyinin şahidi olarıq. Buna ən gözəl nümunə ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən ölkədə əsas qoyulan "16 Noyabr - Beynəlxalq Tolerantlıq Günü"ün hər il qeyd olunması, İSESCO-nun 2009-cu ildə Bakı şəhərini İslam Mədəniyyətinin Paytaxtı elan etməsi, habelə mədəniyyətlərarası dialoq faktı paytaxtımızda müxtəlif tədbirlərin - 2006-cı ildə "İslamda dözümlülük" mövzusunda beynəlxalq konfransın, 2011-

ci ildən başlayaraq hər iki ildən bir Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunun, 2012-ci ildə İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının XII Zirvə Toplantısının, "Dövlət və din: dəyişən dünyada tolerantlığın gücləndirilməsi" I Beynəlxalq Bakı Forumunun, beş beynəlxalq humanitar forumun, 2016-cı ilin apreldə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Sivilizasiyalar Alyansının VII Qlobal Forumunun və digər mötəbər tədbirlərin keçirilməsidir.

Bu cür tədbirlərin keçirilməsi məqsəd Şərqlə Qərb arasında tarixi körpü rolunu oynayan Azərbaycanın islam dünyası ilə Qərb sivilizasiyası, eləcə də digər mədəniyyətləri təmsil edən xalqlar arasında dialoqun və etimadın möhkəmləndirilməsində mühüm rolunu nəzərə alaraq, müxtəlif mədəniyyətlər arasında əməkdaşlıq üçün qlobal platforma təsis etmək, xalqımızın dözümlülük mədəniyyətini, tarixi ənənələrini beynəlxalq aləmə tanımaq, eyni zamanda, bu gün dünyada qlobal problemə çevrilmiş dini radikalizm və zərərli ekstremizmin kökünü kəsilməsi istiqamətində birgə həll yolları axtarıb tapmaqdır.

Dövlətimiz milli-mənəvi dəyərlərin qorunması sahəsində ardıcıl siyasət həyata keçirir. Prezident cənab İlham Əliyevin ölkədə dini maarifləndirmə və milli-mənəvi dəyərlərin təbliği işini daha da gücləndirmək məqsədilə 2014-cü il noyabrın 27-də imzaladığı sərəncam bu nöqteyi-nəzərdən çox önəmlidir. Sərəncama əsasən, dini icmalara maliyyə yardımı göstərmək üçün Azərbaycan Respublikasının 2014-cü il dövlət büdcəsində nəzərdə tutulmuş Prezidentin Ehtiyat Fondundan Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinə 2,5 milyon manat vəsait ayrılaraq islam və qeyri-islam dini icmaları tərəfindən təqdim edilən layihələr, yüzlərlə tədbir həyata keçirilmişdir. Şübhəsiz ki, belə tədbirlərdə cəmiyyətin dini məlumatlarının artırılması, dini maarifləndirmə və milli-mənəvi dəyərlərin düzgün təbliği, xüsusilə gənclərə dinin olduğu kimi izah edilməsi xürafat və radikalizmə mübarizədə öz müsbət təsirini göstərir. Bütün bunlarla yanaşı, dövlətin din siyasətini həyata keçirən Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi milli-mənəvi və ənənəvi dini dəyərlərimizi cəmiyyətə düzgün şəkildə çatdırmaq məqsədilə mütəmadi maarifləndirici tədbirlər həyata keçirir, bu sahədə müxtəlif neşrlər çap etdirir. Təbii ki, dini maarifləndirmə sahəsində fəaliyyət təkcə Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi həyata keçirir, bununla bağlı Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi tərəfindən geniş işlər görülməkdədir. QMI məzhəblərlərə qarşıdurmanın baş verməməsi üçün bütün səyini ortaya qoyur. İslam dünyasında Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi yeganə dini təşkilatdır ki, onun rəhbəri Şeyx Əlişə, müfti olan birinci müavin Əli-Sünnədin. Eyni zamanda, Şeyxülislamın müavinlərindən biri qadırdır və bu, dünyada yeganə nümunələrə sayıla bilər. Bütün bunlar Azərbaycanın tolerant və multikultural dəyərlərinin nümunələrindəndir.

İstər keçmiş, istərsə də müasir dövrdə yaşananlar göstərir ki, hər bir cəmiyyətdə, hər bir dövlətdə sabitliyin əsas sütunlarından biri də multikultural və tolerant dəyərlərin qorunması, inkişaf etdirilməsidir. Son illər bütün dünyada dini-milli, sosial-iqtisadi zəmində baş verən münaqişələrin, vətəndaş müharibələrinin fonunda ölkəmizdə müşahidə olunan sabitlik həm də onun sübutudur ki, Azərbaycan bir çox ölkələrin sahib olmaq istədiyi, ancaq əldə etməkdə çətinliklər və uğursuzluqlar yaşadığı ən ali dəyərlərin - tolerant və multikultural ənənələrin bəyşiyidir, bu sahədə onun öz təcrübəsi, bu təcrübəni qoruyub saxlayan, gələcək nəsillərə ötürən dövlət-din modeli var. O model ki, indi dünyanın bir çox ölkələri tərəfindən tədqiq edilir, öyrənilir və tətbiqinə əhəmiyyətli hər kürsüdə, hər görüşdə vurğulanı. O model ki, memarı ulu öndər, müasir dövrdə uzaqlaşdırıb təkmilləşdirən Prezident İlham Əliyevdir.

Mübariz QURBANLI,
Azərbaycan Respublikasının
Dini Qurumlarla İş üzrə
Dövlət Komitəsinin sədri